

Peter Handke

**VELIKI
PAD**

Preveo s nemačkog
Žarko Radaković

■ Laguna ■

Naslov originala

Peter Handke

DER GROßE FALL

Copyright © Suhrkamp Verlag Berlin 2011

Translation copyright © 2019, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

VELIKI PAD

Sadržaj

VELIKI PAD 9

Žarko Radaković:

Fragmenti iz dnevnika prevodioca 203

O autoru 211

1.

Svaki dan koji se završavao Velikim padom, počinjao je jutarnjim nevremenom. Muškarac, o kome bi ovde trebalo da bude reči, bio je probuđen žestokim udarom groma. Kuća i krevet u njoj podrhtavali su, a nekoliko trenutaka se i dalje treslo. Ti trenuci nisu važili za njega u krevetu. Prestravljen iz sna nije otvarao oči, čekao je šta će se dalje desiti.

Još nije padala kiša, a kroz širom otvoren prozor nije se čuo ni vetar. Zato je stalno sevalo. Munje, opaljivale su kroz sklopljene kapke muškarca kao nabijene dimom, a suva grmljavina potom, u sve kraćim razmacima, prolamala se pojačano u ušima.

Za njega koji je ležao u krevetu preplašen iz sna: nije važilo ni to. Kao da ga žestoko započinjanje

nevremena i nije iznenadilo. Mirno je ležao, dopuštajući da mu seva kroz očne kapke i grmi u unutrašnjosti lobanje, poput nečeg svakojutarnjeg, svakidašnjeg; kao da je bio navikao da se budi na takav način; kao da mu je takvo posebno buđenje bilo i potaman. Munje i grmljavina delovali su poput muzike za buđenje koja ga je tako, naglo, kao po sebi razumljivo, prenela iz dubokog sna u potpunu budnost, a i u još nešto: u spremnost na nešto; spremnost da se sa nečim suoči, da se postavi prema stanju stvari, da krene u akciju. Najpre je ležao ispružen u toj gunguli i radovao joj se.

Posle prve grmljavine hteo je da skoči i izvuče utikač televizora ili muzičkog uređaja, ili tako nečega. Ipak, u istom trenutku došao je svesti: nije se nalazio u svojoj kući, ležao je u nepoznatom krevetu. Samo mesto u kome je noćio bilo je strano, baš kao i zemlja.

Posle poduzeg vremena beše to prva noć daleko od svog kreveta, daleko od poznatih prostorija. Još sklopljenih očiju pružio je ruku prema uobičajenom sobnom zidu, ali nije ga bilo. Zahvatio je u prazno. Ni to ga nije uplašilo, samo se začudio, sve dok nije postao svestan: pa na putovanju sam. Pa juče sam otišao od kuće. Doduše, nisam se probudio u svom krevetu, ali ni u nekom tuđem.

Ranije jedanput, prvog jutra negde drugde, nedostajalo mu je osećanje bivanja kod kuće. Već večeri prispeća u drugu zemlju je, osećajući neku vrstu bola zbog razdvojenosti, pogledavao još na aerodromu na tablu sa vremenom najbržeg povratka kući. Ali jutra na dan njegovog Velikog pada tuđina ne samo da ga ni za trenutak nije pritiskala nego se u njoj odmah osećao odomaćen. Nije hteo više nikad da otvori oči.

Grmljavina i munje, munje i grmljavina bili su to što ga je sada daleko od kuće ugostilo. I kada su onda postepeno jenjavali i povlačili se, bila je to kiša. Sasvim iznenada, već u tišini posle nevremena, sručila se, i bilo je to jedno jedino, ravnomerno, dugotrajno praskanje. Zaštićen od bujice, ležao je muškarac tu, i dalje sklopljenih očiju. Ništa nije moglo da mu se dogodi. Čak i da je napolju bio potop: nalazio se u Nojevoj barci, bio je zaštićen.

Uljuljkan tako beše on još i zahvaljujući nečemu trećem. Spavao je i bio probuđen u krevetu Žene koja je za njega bila dobra. Da li ju je voleo? Jeste tokom noći jedanput. Ali ovde nije pristajao ni na šta više od toga. Bila mi je dobra: i to je bilo to, više nije imao šta da kaže.

I on je za tu Ženu onog jutra bio dobar, još više nego u noći, ili potpunije, nekako drugačije. Ona je krevet

i kuću napustila veoma rano, još pre nego što se razdanilo, otišavši na posao. Pritom se za njom nije čuo ni šum, a on, u polusnu, bio je ispunjen nekom detinjom zahvalnošću; i tu zahvalnost, osetio je to svim bićem, otelovljavao je. Nikad ne bi mogao da joj to kaže, ali dok je osluškivao promaju koja se za njom pokrenula prostorijama kuće, ležao je tu i uvažavao je tu Ženu tamo.

Pre bi pristao da bude njen obožavalac, nego njen ljubavnik. Kad mu se jedanput puna ponosa (učinilo mu se) obratila onako, podigao je obrve i skrenuo pogled, i to ne samo zato što odavno nije više bio u dobi da bude nečiji ljubavnik.

Uvijen u ravnomerno pljuštanje kiše bez vetra, još jedanput je zaspao. Iako mu je nešto predstojalo danas, a posebice sutra, činilo mu se kao da je imao vremena napretek, a ujedno kao da je to već bilo deo i početak konfrontacije koja ga je čekala. Bio je to tako lak san da si u njemu mogao da odlebdliš. Ako si tada još nešto otelovljavao, onda jedino taj san. Gotovo uvek su u filmovima glumci pod znakom pitanja kad glume spavače, čak i ako to čine sasvim ubedljivo. On je ovde pak, čak i ako je odmah posle prvog buđenja hteo da bude sasvim pri svesti, spavao zbiljski, a glumio je san, i spavao je i spavao, i glumio

je i glumio. Da je pritom sanjao i pred gledaocima, glumeći da nešto sanja, onda bi to bilo samo lebdenje i udaljavanje lebdeći. Ovde je to bio san bez radnje u kome se nije moglo čak ni leteti. Navodno je i to lebdenje u snu, jednako letenju, imalo značenje. Samo što ga je on zaboravio, baš kao što je potpuno zaboravio mnogo toga u protekloj godini.

Trenutak je da se pomene da je muškarac o kome je ovde reč zaista glumac. Kao mladić je on u malom očevom preduzeću učio zanat i, često radeći zajedno sa ocem, nameštao pločice po prizemnim kućama u predgrađima na severozapadu B. To se na njemu još moglo videti, ne samo po šakama, možda još više po pokretima tela – po čestom iskoraku unazad, hodanju unatraške, pa opet napred – po zamišljenom pogledu – pre svega po podizanju pogleda, naglo, posle dugog zurenja u tle, po sužavanju očiju u nekim filmskim scenama, ni zbog čega, bez ikakvog značenja, bez neke naučene poze kako je to neretko bilo uobičajeno kod filmskih junaka. Kod njega je to postalo, kako se to kaže, druga priroda, ili je odmah bila prirodna stvar?

Kako? Povest glumca, u jednom jedinom danu, od jutra pa do duboko u noć? I to glumca ne pri njegovom delanju, nego u dokolici? Takav jedan: kao

junak, bilo kako, jedne povesti, na sve to i ozbiljne? – Ne neko ugroženiji od glumca, ili još čvršćeg koraka; nego neko baš kao on. Niko drugi do taj koji u životu i ne glumi. On, glumac, kao „ja!“; toliko toga za tako majušno „ja“. Izvan svog glumačkog posla – dakle, ne u nekoj ulozi – i danima nigde. Dakle, takav treba da bude junak ove povesti, da deluje epski i kao neko ko je čvrsto na zemlji. O njemu valja pripovedati, ni o kome drugom.

Prvih godina je glumio u pozorištu. Pozorišta su bila mala, ali uloge uvek velike, otpočetka. Iako mlad, glumio je gotovo isključivo likove neodređene dobi, Odiseja, Anđela koji Tobiju prati i vodi na putu ozdravljenja njegovog oca, Otela bez crne šminke, Pekara u *Pekarevoj ženi* koji svoju nevernu ženu, oprostivši joj na kraju sve, ponovo prihvata, Emila Janingsa kad mu se omakne kako je tako „jezivo bolno“ „biti i živahan i sam“. Junake neodređene starosti, ili idiote. Kao, na primer, Benija u dramskoj adaptaciji Foknerovog romana *Buka i bes*, tada je malena pozornica u predgrađu sa kukavnim pogledom na vrh Hausštok bila – kako su to jedanput rekli oni koji su tu zauvek ostali – katapultirana u univerzum; ili je glumio gotovo decu i uopšte doživotno decu, kao Parsifala ili Kaspara Hauzera, pri

čemu je on, glumeći ih, jednu majku, prvi i sigurno poslednji put u pozorištu, podsetio na odbačenog sina, radnika po gradilištima, negde u nekoj baraci bogu iza leđa: tako milostivo je delovao on, njen sin, tu na pozornici, da je ona odmah otišla kod sina, vratila ga kući gde je i ostao za neko duže vreme. Taj glumac je jedino uvek odbijao da glumi Fausta, iako ga je često gotalo da se lati te uloge, ali ni sada ne bi ni pljunuo zaradi Faustovog večnog truda da bude spasen.

Sa svojim filmovima je postao zvezda, a da ga na ulici, koja je ostala njegovo carstvo, niko nije prepoznavao, sem u retkim slučajevima. Sve na njemu – njegova pojava, njegovo držanje, njegovi pokreti – beše neupadljivo, mogao je da bude i nevidljiv. U svakom slučaju je za njega to bilo izvesno, i do dana današnjeg je to ostalo tako. U filmu pak, svejedno u kojem, bio je on, ko bi znao zašto, odmah prepoznat, pa i u najvećoj gužvi, i u najudaljenijem planu. Tada je to svaki put bilo nešto drugo od pukog poznavanja ili prepoznavanja, nikako pitanje svetlosti. Ili ipak jeste – samo ne pitanje rasvete. Već u prvim kadrovima si mogao da ga nanjušiš, i po dobru i po zlu, po zlu još upadljivijeg, tako nekog nisi hteo da sretniš na ulici, pa ni usred bela dana. U početku njegovog

rada na filmu još si i mogao da ga sa nekim uporediš: delovao je kao mračnija varijanta Ričarda Vidmarka; ili Marčelo Mastrojani bez one njegove naglašene nacionalnosti; ili Fransisko Rabal koji nikada nije bio tako uistinu mlad. Kasnije je bilo dovoljno da on bude on.

Već nekoliko godina nije više nastupao, ni u pozorištu ni na filmu. I dalje pun poštovanja prema svom pozivu i, ako ne ponosan, ono ipak zadovoljan i zahvalan tom periodu rada, nije više uvažavao sebe kao glumca. Neko, ko je i u periodima dokolice živeo nepostojano, iz dana u dan sa problemima, lepim, pritiskajućim, oslobađajućim, usrećujućim i bolnim problemima glumljenja, nije sada, posle svega, imao pravo da sebe naziva glumcem – reč koja je za njega imala drugačije značenje, drugačije od onog koje ima za većinu. Reč, naziv, „glumac“: imalo je to neku svoju zvučnost.

Više ne glumiti, nije to bila slobodna odluka. Na drugoj strani, ponude su pristizale, kao da se ništa nije desilo. A možda se i zaista ništa nije dogodilo. Samo što je za njega, kako je rekao, to bilo izvesno (opet ta njegova „izvesnost“...), u jednom trenutku, kao „jednim udarcem“: da za glumca, i to ne samo za takvog kao on, nije više bilo glumljenja, bar ne u nekom filmu. Doduše, bilo je uloga, i dalje, i to ne

samo poznatih, tipičnih. Ali nije više bilo moguće da se pripovedaju povesti, a pod povestima nije on mislio na ono uobičajeno „prema istinitoj priči“, nego na otkrovenje, svejedno da li to beše samo obelodanjivanje lica nekog čoveka, kao nekad u filmskim povestima Karla Teodora Drajera, Robera Bresona, Morisa Pijala, Džona Forda, Satjadžita Reja, ili je to značilo obelodaniti nekog drugog, većeg, velikog, u tebi i meni, ili je to značilo da se u nekom umrlom jednostavno obelodani neko tek rođen, neke prazne cipele kao parabola za mukli samrtni krik, neka kašičica ispala iz šake kao parabola za neki veći pad.

Na put je krenuo predveče, iz svoje kuće i svoje zemlje, ne samo zbog te Žene ovde. Trebalo je da sledećeg dana u njenom gradu i okolini još jednom počne sa snimanjem filma, da nastupi u jednoj filmskoj povesti. U njoj se radilo o nekome koga je vuklo da postane obnevideli ubica, najpre samo u glavi, a onda, ipak... Pri čitanju scenarija bio je glumac gotovo siguran u svoju stvar. Ako ne scenario, on će svojom ulogom, svojim bivstvovanjem, stajanjem, gledanjem uokolo, pripomoći da ta povest otvori oči. U međuvremenu nije on u to više bio siguran.

Vrzmajući se tamo-amo je i ustao. Prazan krevet. U otvorenom prozoru kiša. Nema vetra. Ispred prozora,

na odstojanju, drveće na ivici šume u nepravilnom nizu. Ispred njega bašta, pre livada, tako prazna, na njoj samo letnja trava, visoka do pojasa, delom povijena pljuskom nevremena ili spljeskana do tla. Prozor su činila pre staklena vrata, sa dva široka krila, visoka gotovo do plafona. Soba je bila deo usamljene kuće, stare više stotina godina. Bio je to nekada lovački dom, a sada je tu stanovala Žena. Mogla je to sebi da priušti, u obližnjoj prestonici je vodila preduzeće; koje, i kakvo, nije on to želeo da zna; već i jedna informacija bila mu je gotovo previše.

Miris cvetnih končića jestivih kestenova, vetrom nanošenih iz šume i prevučenih u penušavim talasima preko travnjaka. Na kišnom nebu kružni letovi, međusobno ukrštani, lastavica, tako visoko da se činilo da su blizu sunca i u plavetnilu. Ali još pre toga su lastavice strelovito proletale, možda još više nego sada, prugama tmurnih oblaka kroz koje su drhtavo sevale munje, i dokazivale su lastavice da je izreka o njihovom niskom letu pred oluju bila laž.

Go golcat, izašao je napolje. Niko nije mogao da ga vidi, tako je on hteo, a i uopšte beše tako. Tamo gde je trava još bila uspravna, brisalo mu je nakvašeno letnje klasje bedra i stomak. Tako je onda, saginjući se, prao pazuh, lice, oči i uši, kosu. Kiša je padala i

dalje, ravnomerno i snažno. I uistinu je iz nje izbijala snaga. Osećala se u njoj nezauzdanost. Kiša beše topla, a posle nekoliko koraka hladna, onda opet topla, i tako dalje. Neće morati da se u kući tušira.

Velika tamna ptica vinula se iz duboke trave i suk-nula je uz pisak ili vapaj put šume, uvek u niskom letu, a tamno na njoj je naglo prešlo u žuto. Glumac je nekada znao ime te ptice. Ali ga je u međuvremenu zaboravio, a to je tako bilo odlučeno, i gotovo da je važilo za sva imena. Zato je za njom izgovorio (ranije jedva da je to mogao): „Hej, ti. Ne tako brzo. Ništa ti neću. Vрати se i ispriповeđaj nešto.“ A naviknut da obraća pažnju na svoj glas, primetio je u kojoj meri je ovaj bez tona. Reči upućene ptici bile su prvo što je tog dana izgovorio. Ipak mu se učinilo da to ne beše prava boja glasa. I tako je te reči izgovorio još jedanput, pokušao je opet, i opet, sve dok, pošto je ta ptica žutog trbuha odavno nestala, nisu glas upućen ptici i njegov sopstveni bili u nekoj vrsti sazvučja.

U kuhinji je bio uključen radio, ton podešen sasvim tiho, te je opet nastao utisak o sferama, dakako drugačijim od krivolja lastavica. Upravo su, kao već prethodno, i opet, i opet, čitane vesti, i jedva čujni, ili tako možda baš čujniji, glasovi spikera dolazili su kao iz najudaljenijeg dela svemira, upućeni

nekom drugom univerzumu. „Ovde Radio Venera.“
– „Ovde Radio Kasiopeja.“

Dok je slušao vesti, prekinulo se šumljenje kiše, najedanput. Ali ne; šumljenje se i dalje čulo podjednako snažno. Kada ga je postao svestan, isključio je radio, i izvukao, ne, pokidao je, utikač. On, koji je, inače, za sve imao jednostavan zahvat, promašio je, pošto je pružio šaku prema hlebu, i to više puta. Ne samo da je tapkao mimo vekne, nego je uopšte nije dohvatao, nikako. Sva snaga iz njegovih ruku je nestala; i iz desnice, kojom je pokušao ponovo, i iz leveice.

To se nastavilo i sa drugim stvarima. Sa šoljom koju je hteo da prinese; sa kašikom u tegli meda; sa kriškom limuna; sa cvećem u vazi na kuhinjskom stolu; sa otvorenom knjigom pored vaze: nije uspeo čak ni da je dodirne vrhovima prstiju, a kamoli da je obuhvati. On, majstor svih pokreta – od, kažimo, savijanja karata zemalja pa do naticanja šešira, pritiskanja kvake na vratima, upućivanja oproštajnog pogleda preko ramena, gledanja nekud dok stoji u otvorenim vratima, pa sve do zabacivanja ranca ili sedla na rame – zapao je sada, dok je stajao tu u tuđoj kuhinji, sa svojim pokretima, pre slabim pokušajima da se pokrene, u zbrku; hteo je da jednom šakom prođe kroz kosu, a pritom ju je zakačio za šnalnu na

kaišu, dok drugu šaku, u džepu od pantalona pre zgrčenu nego savijenu u pesnicu, nikako nije mogao da izvuče, na šta su se još i obe šake ukrstile i na kraju, pošto su u istom džepu beznadežno zajedno stavljene, ostale tamo zaglavljene.

Glumac je onda, posle nekog vremena, imao pre kiseo osmeh, kako se to kaže u detektivskim romanima Rejmonda Čendlera. Ujedno mu je čelo bilo oznojano, graške znoja su mu se slivale čak i sa nadlanica. Kada se spustio na hoklicu, kao postavljenu za njega, glava mu je istovremeno klonula unazad, snažno kao da će se odvojiti od njega; kao da je dobio onaj udarac u vrat od koga se u sekundi umire. A bio je, ipak, tako ponosan na svoj snažni, nesalomljivi vrat.

Već je mogao opet da se smeje – kako se to govorilo za dete – ali slabost, kojom beše pogođen u samo srce, osećao je i dalje. Drhtao je. On, koji je, inače, otelevljavao duševni mir i čvrstinu, beše uzdrhtao. U godinama kao polagač pločica, radeći za svog nestrpljivog, razdražljivog i netolerantnog oca, libela mu je bila prva stvar, i kao alatka i kao neka vrsta uzora: vazdušni mehur u oku libele, kada je, tačno i tiho, pokazivao savršenu ravnotežu, zvao je „mehur mira“; a takav mehur mira otkrio je onda i u sebi; ili je on sam

bio vaga mira – mogao je da bude to, ili da ga glumi; a tako je onda i bilo. On je svoj mehur mira decenijama nosio sa sobom, i radeći; i svaki put je, kao i ta alatka sa početka života, potvrđivao svoju vrednost.

Kako ga opet staviti u funkciju? Čekao je. Imao je vremena (ili, ipak, nije?). Osluškivao je. Kiša, kiša. Samo da ne popusti, kiša! Samo da se ne prekine, šumorenje! Da, osluškivati, to je bilo to. I gledao je; gledao je oko sebe, pritom je, dakako, morao da, kao sova, okreće glavu, oči su ostajale ukočene. A kad je konačno poverovao da je čvrsto držao šolju, ispala mu je iz prstiju i razbila se. A bila je to njegova šolja za putovanja, nosio ju je svuda, zamišljao je da su kafa, čaj, ili šta li već, bili ukusniji samo zahvaljujući njoj, njenom obliku i materijalu, onako kako se to već verovalo. Sada su ostale krhotine, čudno velike, od šolje ispale mu pri jednom od poslednjih drhtaja. Bar to drhtanje nije ostalo zauvek.

Spojio je krhotine, lepkom koji je u tuđoj kući našao isprva. Da, kuća Žene i dalje je bila tuđa, premda je on sada već godinama tu noćivao, tuđa u tom smislu da on u većinu prostorija dosad nije ulazio, niti je otvarao ormene i ladice. Onda je sekao hleb, savršenu krišku, kakav srčani šum sečenja, i rekao je glasno sam sebi: „Ni dana više bez sečenja hleba.“